[2018] 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ.947

ਪ੍ਰਦੀਪ ਬਿਚਾਈ @ਰਣਜੀਤ ਬਿਸੋਈ

ਬਨਾਮ

ਓਡੀਸ਼ਾ ਰਾਜ

(2018 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1192)

ਅਕਤੂਬਰ 10, 2018

[ਏ. ਕੇ. ਸੀਕਰੀ ਅਤੇ ਅਸ਼ੋਕ ਭੂਸ਼ਣ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1973 - ਧਾਰਾ 161 – ਦੇ ਤਹਿਤ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦਾ ਬਿਆਨ, ਜੇਕਰ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਰਨ ਵਾਲੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ - PW-1 ਦੇ ਮੁਖਬਰ ਦੇ ਭਰਾ 'ਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਧਾਰਾ 304 ਭਾਗ 2, ਆਈਪੀਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਦਲੀਲ ਕਿ ਧਾਰਾ 161 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜ਼ਖਮੀ-ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਹੋਈ ਸੀ - ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ: 1872 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਉਹਨਾਂ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਬੰਧਤ ਤੱਥ ਦਾ ਬਿਆਨ ਜੋ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਜਾਂ ਲੱਭਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਆਦਿ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੈ - ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਧਾਰਾ 161 ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਤਹਿਤ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਧਾਰਾ 32, 1872 ਐਕਟ ਦੇ ਖੰਡ (1) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣਾ ਢੁਕਵਾਂ ਅਤੇ ਮੰਨਣਯੋਗ ਹੈ - ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜ਼ਖਮੀ-ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਬਿਆਨ ਧਾਰਾ 32, 1872 ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੀ - ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜ਼ਖਮੀ-ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਸੱਟਾਂ ਅਤੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਦੀ

ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋਈ ਹੈ - ।O ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜ਼ਖਮੀ-ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 – ਧਾਰਾ 32 – ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ, 1860 – ਧਾਰਾ 304, ਭਾਗ 2

ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ ਕਰਦਿਆਂ ਅਦਾਲਤ

ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ: 1.1 ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮ੍ਰਿਤਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤੱਥ ਦਾ ਬਿਆਨ ਜੋ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਲੱਭਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਆਦਿ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ। ਧਾਰਾ 161 ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 162 "ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨਾਂ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਨਾ ਕਰਨ - ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ" ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। [ਪੈਰੇ 8, 9] [951-ਡੀ; 952-ਸੀ]

1.2 ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਤੋਂ ਧਾਰਾ 162 ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਵਿੱਚ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਪਵਾਦ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਖੰਡ (1) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਧਾਰਾ 161 ਤਹਿਤ ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਬਿਆਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਢੁਕਵਾਂ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਇੱਕ ਕੇਸ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ।O ਦੁਆਰਾ ਮਿਤੀ 05.12.1990 ਨੂੰ ਪੀੜਤ ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਤਹਿਤ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਢੁਕਵਾਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਅਤੇ ਉਕਤ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ। ਮਿਤੀ 05.12.1990 ਨੂੰ ।.O. ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ

ਬਾਅਦ ਨਤੀਜੇ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ਾਬ ਦੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਦੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਵੀ ਸਨ। ਤੇਜ਼ਾਬੀ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਗੁਆ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸੱਜਾ ਪੈਰ ਵੀ ਗੁਆ ਦਿੱਤਾ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਿਤੀ 05.12.1990 ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਬਿਆਨ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਹੈ। (ਪੈਰੇ 10, 15-17) [953- ਸੀ; 960-E-F; 961-F]

1.3 ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਸੱਟਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਵੱਲੋਂ ਮਿਤੀ 05.12.1990 ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਬਿਆਨ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਸੱਟਾਂ ਅਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਤੋਂ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। PW1 ਸੂਚਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ। [ਪੈਰੇ 18] [962- ਸੀ]

ਮੁਕੇਸ਼ਭਾਈ ਗੋਪਾਲਭਾਈ ਬਰੋਟ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ **(2010) 8 ਸਕੇਲ 477**; ਸ਼੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ (**2013) 12 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 137: [2012] 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 774;** ਨਜਮ ਫਰਾਗੀ @ ਨਿੱਜਮ ਫਾਰੂਕੀ ਬਨਾਮ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ **(1998) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 45: [1997] 5 Suppl. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 148 - ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ।**

ਲਕਸ਼ਮਣ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ (2002) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 710; ਪਾਪਰਮਬਾਕਾ ਰੋਸੰਮਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ (1999) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 695: [1999] 2 Suppl. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 328; ਕੋਲੀ ਚੁਨੀਲਾਲ ਸਾਵਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ **(1999) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 562: [1999] 3 Suppl. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 284 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ।**

<u>ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੇਸ ਹਵਾਲਾ</u>

(2002) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 710	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 4
(2010) 8 ਸਕੇਲ 477	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 5
[2012] 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 774	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 5
[1997] 5 ਬੇਨਤੀ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 148	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 12
[1999] 2 ਬੇਨਤੀ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 328	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 13
[1999] 3 ਬੇਨਤੀ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 284	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 5

ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2018 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1192

ਮਿਤੀ 25.01.2017 ਦੇ ਉੜੀਸਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ, ਕਟਕ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ 1992 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 311 ਵਿੱਚ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਲੋਂ ਵਕੀਲ ਯਸੋਬੰਤ ਦਾਸ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ ਬੀ. ਬੀ. ਪ੍ਰਧਾਨ, ਐਮ. ਏ. ਅਲੀਮ ਮਜੀਦ, ਕੇਦਾਰ ਨਾਥ ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ।

ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਵਲੋਂ ਵਕੀਲ ਸਿਬੋ ਸ਼ੰਕਰ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਨਿਰੰਜਨ ਸਾਹੂ।

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੇਠ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਅਸ਼ੋਕ ਭੂਸ਼ਣ, ਜੇ. 1. ਇਹ ਅਪੀਲ ਉੜੀਸਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮਿਤੀ 25.01.2017 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉੜੀਸਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 304 ਭਾਗ-2 ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

2. ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਕੇਸ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਸਕਰ ਸਾਹੂ (ਮ੍ਰਿਤਕ) ਮਿਤੀ 28.11.1990 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 7.00 ਵਜੇ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਬੇਲਾਪਾੜਾ ਨੇੜੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬੇਲਾਪਾੜਾ ਪੁਲ ਨੇੜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਵੱਲ ਬੰਬ ਸੁੱਟਿਆ ਜੋ ਮ੍ਰਿਤਕ ਭਾਸਕਰ ਸਾਹੂ ਦੀ ਸੱਜੀ ਲੱਤ 'ਤੇ ਲੱਗਾ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਸੜਕ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਭਾਸਕਰ ਸਾਹੂ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਭੱਜਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੌੜਦਾ ਹੋਇਆ ਆਇਆ ਅਤੇ ਭਾਸਕਰ ਸਾਹੂ ਦੇ ਸੱਜੇ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਕਟੀ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਹ ਹੇਠਾਂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਭਾਸਕਰ ਸਾਹੂ ਦੇ ਸਿਰ, ਚਿਹਰੇ ਅਤੇ ਛਾਤੀ 'ਤੇ ਤੇਜ਼ਾਬ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋਸ਼ੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦੋਸਤ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਚਲੇ ਗਏ। ਭਾਸਕਰ ਸਾਹੂ ਪਿੰਡ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਖਾਲੀਆ ਪਤੀ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਸਾਈਕਲ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਸਕਰ ਸਾਹੂ ਦਾ ਭਰਾ - ਸੁਰੇਂਦਰ ਨਾਥ ਸਾਹੂ ਹਮਲੇ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿੰਡ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਤਾਰਿਨੀ ਸਾਹੂ, ਕਸੀਨਾਥ ਬਿਸੋਈ ਅਤੇ ਬਿਦਿਆਧਰ ਬਾਬੂ ਨਾਲ ਆਇਆ ਅਤੇ ਭਾਸਕਰ ਸਾਹੂ ਨੂੰ ਬਰਹਮਪੁਰ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ। ਭਾਸਕਰ ਸਾਹੂ ਦੇ ਭਰਾ ਸੁਰੇਂਦਰ ਨਾਥ ਸਾਹੂ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ F.I.R. ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਹੈ। ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 324/326/286/34 ਤਹਿਤ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਆਈ.ਓ. ਨੇ ਮਿਤੀ 30.11.1990 ਨੂੰ ਮੌਕੇ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਖੂਨ ਨਾਲ ਰੰਗਿਆ ਪੱਥਰ ਅਤੇ ਨਮੂਨਾ ਪੱਥਰ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ਾਬ ਦੀ ਗੰਧ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਬਨੀਅਨ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਨਮੂਨੇ ਧਰਤੀ, ਤੇਜ਼ਾਬ ਦੀ ਗੰਧ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਤੌਲੀਆ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ I.O. ਨੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ। ਮਿਤੀ 05.12.1990 ਨੂੰ I.O. ਨੇ

ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦਿਖਾਈ। ਮਿਤੀ 05.12.1990 ਨੂੰ I.O. ਨੇ ਧਾਰਾ 161 ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਤਹਿਤ ਭਾਸਕਰ ਸਾਹੂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਸਕਰ ਸਾਹੂ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਬੰਬ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ, ਕਟੀ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ਅਤੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਤੇਜ਼ਾਬ ਸੁੱਟਿਆ। ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਚਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ PW1 ਸੂਚਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, PW2 - ਡੰਡੋਪਾਨੀ ਦਾਸ ਅਤੇ PW3 - ਪ੍ਰਫੁੱਲ ਲਿਉਮਨ ਸਾਹੂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ। I.O. (PW4) – ਪ੍ਰਿਥੰਧੀ ਮੋਗੀ ਵੀ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਾਕਸ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ। ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮਿਤੀ 25.03.1991 ਨੂੰ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੇ ਦੋ ਗਵਾਹਾਂ DW 1 - ਰਮੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਸਾਹੂ ਅਤੇ DW 2 - ਬਿਦਿਆਧਰ ਸਾਹੂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ।

3. ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ I.P.C. ਦੀ ਧਾਰਾ 304 ਭਾਗ 2 ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਅਤੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਦੋਸ਼ੀ ਵੱਲੋਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

4. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ PW 1 ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਗਵਾਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਕੌਣ ਲੈ ਗਿਆ। ਪੀੜਤ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ PW 1 ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਦੋਸ਼ੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। **ਲਕਸ਼ਮਣ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ, (2002) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 710** ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕਿ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਲੇਖਕ ਕੌਣ ਹੈ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ।

5. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਦੀ ਦਲੀਲ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦਿਆਂ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਦੋਵਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਬਤ ਹੋਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਹੈ। I.O. ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਮਿਤੀ 05.12.1990 ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ PW1 ਦੇ ਸਬੂਤ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਦੋਸ਼ੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਬੰਬ ਸੁੱਟਿਆ ਅਤੇ ਕਟੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ਾਬ ਸੁੱਟਿਆ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਮਿਤੀ 05.12.1990 ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਬਿਆਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਸੀ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ **ਮੁਕੇਸ਼ਭਾਈ ਗੋਪਾਲਭਾਈ ਬਰੋਟ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ, (2010) 8 ਸਕੇਲ 477 ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ, (2013) 12 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 137** ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

6. ਅਸੀਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

7. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੀ ਦਲੀਲ ਦਾ ਮੁੱਖ ਜ਼ੋਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੀੜਤ ਦੇ ਮਿਤੀ 05.12.1990 ਨੂੰ I.O. ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੌਤ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਉਕਤ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਵਜੋਂ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ।

8. ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਜਾਂ ਲੱਭੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤੱਥ ਦਾ ਬਿਆਨ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 32 ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ: -

ਧਾਰਾ 32 ਉਹ ਕੇਸ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤੱਥ ਦਾ ਬਿਆਨ ਜੋ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਜਾਂ ਲੱਭਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਆਦਿ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ - ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਲਿਖਤੀ ਜਾਂ ਜ਼ੁਬਾਨੀ, ਬਿਆਨ ਜੋ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜੋ ਲੱਭੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਜਾਂ ਜੋ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਦੇ ਅਯੋਗ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇਰੀ ਜਾਂ ਖਰਚੇ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜੋ ਕੇਸ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਖੁਦ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੇਂ ਤੱਥ ਹਨ: –

(1) **ਜਦੋਂ ਇਹ ਮੌਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ** ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਾਤ ਬਾਰੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ।

ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨ ਢੁਕਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸਨੇ ਇਹ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਮੌਤ ਦੀ ਉਮੀਦ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਜੋ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

xxxxxxxxxxxxxxxxx

ਉਦਾਹਰਣਾਂ:

(a) ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ A ਦਾ ਕਤਲ B ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ; ਜਾਂ

A ਦੀ ਮੌਤ ਇੱਕ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੱਟਾਂ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਉਸਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ B ਦੁਆਰਾ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ; ਜਾਂ

ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ A ਨੂੰ B ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਕਿ A ਦੀ ਵਿਧਵਾ ਦੁਆਰਾ B ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

A ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨ, ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਕਤਲ, ਬਲਾਤਕਾਰ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਕਾਰਵਾਈ ਯੋਗ ਗਲਤੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤੱਥ ਹਨ।

9. ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 162 ਹਨ। ਧਾਰਾ 161 ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਧਾਰਾ 162 "ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨਾਂ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਨਾ ਕਰਨ - ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ" ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਧਾਰਾ 162 ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:-

162. ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨਾਂ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ: ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ(1) ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਅਧੀਨ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਜੇ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਨਾ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਬਿਆਨ ਜਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰਿਕਾਰਡ ਚਾਹੇ ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਡਾਇਰੀ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨ ਜਾਂ ਰਿਕਾਰਡ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਕਸਦ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ

ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਂਚ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਂਚ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੌਰਾਨ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹਾ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਜਾਂਚ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਬਿਆਨ ਉਪਰੋਕਤ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਬਿਆਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਜੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 145 ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਗਵਾਹ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। 1872 (1872 ਦਾ 1) ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਜਿਹੇ ਗਵਾਹ ਦੀ ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸਿਰਫ ਉਸ ਦੀ ਉਲਟ-ਪੜਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ।

(2) ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 (1872 ਦਾ 1) ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਉਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 27 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨਾ।

ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ - ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਜਾਂ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਉਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਢੁਕਵਾਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਗਲਤੀ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਇਹ ਤੱਥ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੋਵੇਗਾ।

10. ਧਾਰਾ 162 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਪਵਾਦ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਧਾਰਾ 161 ਤਹਿਤ ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਬਿਆਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਢੁਕਵਾਂ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ। **ਮੁਕੇਸ਼ਭਾਈ ਗੋਪਾਲਭਾਈ ਬਰੋਟ (ਸੁਪਰਾ)** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਅਤੇ 162 ਅਤੇ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਪਰੋਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪੀੜਤ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਤੀ 14.09.1993 ਨੂੰ ਸੜਨ ਦੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਸਨ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਤਹਿਤ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਪੈਰਾ ਨੰਬਰ 4 ਅਤੇ 5 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 161 ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੌਤ ਦਾ ਬਿਆਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੈਰਾ ਨੰਬਰ 4 ਅਤੇ 5 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: -

"4. ਅਸੀਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਅਤੇ 162 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਨਤੀਜੇ ਗਲਤ ਹਨ। ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਕਈ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਵਿਵਸਥਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

ਧਾਰਾ 32 ਉਹ ਕੇਸ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਜੋ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਾਂ ਲੱਭੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਆਦਿ ਢੁਕਵੇਂ ਹਨ। –

ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਲਿਖਤੀ ਜਾਂ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਜੋ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜੋ ਲੱਭੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਜਾਂ ਜੋ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਦੇ ਅਯੋਗ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇਰੀ ਜਾਂ ਖਰਚੇ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜੋ ਕੇਸ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਖੁਦ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੇਂ ਤੱਥ ਹਨ: -

(1) ਜਦੋਂ ਇਹ ਮੌਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਵੇ - ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਾਤ ਬਾਰੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ।

ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨ ਢੁਕਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਮੌਤ ਦੀ ਉਮੀਦ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਜੋ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਮੌਤ ਦੇ ਐਲਾਨ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਢੁਕਵੇਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਅਤੇ 162 ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨਾਂ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਧਾਰਾ 162 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

(2) ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 (1872 ਦਾ 1) ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਿਆਨ

'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਉਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 27 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰੇਗੀ।

5. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ 'ਤੇ ਪਤਾ ਚੱਲੇਗਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 161 ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦੀ ਧਾਰਾ 44 ਅਤੇ 48 ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਮਿਤੀ 14 ਸਤੰਬਰ 1993 ਨੂੰ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਹਿਲਾ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਰਿਪੋਰਟ ਹੋਵੇਗੀ।

11. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ (ਸੁਪਰਾ)** ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਅਤੇ ਧਾਰਾ 32 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੀੜਤ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧਾਰਾ 161 ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਤਹਿਤ ਬਿਆਨ ਸੁਣਾਇਆ। ਪੈਰਾ 20 ਤੋਂ 24 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ: -

"20. ਉਪਰੋਕਤ ਨੁਸਖੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੀ ਦਲੀਲ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਦਾ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਪੀੜਤ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਸੱਟਾਂ ਲੱਗਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ I.P.C. ਦੀ ਧਾਰਾ 326 ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੁਰਮ ਸੀ। PW 4 ਪੀੜਤ ਦੇ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪੀੜਤ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਡਾਕਟਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਇਲਾਜ ਲਈ ਹਸਪਤਾਲ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ PW 4 ਨੇ ਪੀੜਤ ਤੋਂ ਖੁਦ ਵਾਪਰੀ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਬਿਆਨ

ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸਹੀ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ Exhibit Ka-2 ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਪੀੜਤ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਉਕਤ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਵਿਚਾਰਨ ਯੋਗ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਵਕੀਲ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਲੀਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੈ।

21. ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਰਤਨਾਕਰ ਦਾਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 162 (2) ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਧਾਰਾ ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 32(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਘੋਸ਼ਣਾ ਵਜੋਂ ਛੱਡ ਕੇ ਧਾਰਾ 161 ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 162 (2) ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"162. (2) ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 (1872 ਦਾ 1) ਦੇ ਖੰਡ 32 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਉਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 27 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰੇਗੀ।"

22. ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 32(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ:

"32. ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤੱਥ ਦਾ ਬਿਆਨ ਜੋ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਜਾਂ ਲੱਭਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਆਦਿ ਚੁਕਵਾਂ ਹੈ। —

ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਲਿਖਤੀ ਜਾਂ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਜੋ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜੋ ਲੱਭੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਜਾਂ ਜੋ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਦੇ ਅਯੋਗ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇਰੀ ਜਾਂ ਖਰਚੇ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜੋ ਕੇਸ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਖੁਦ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੇਂ ਤੱਥ ਹਨ:

(1) **ਜਦੋਂ ਇਹ ਮੌਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਵੇ** - ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਾਤ ਬਾਰੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ।

ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨ ਢੁਕਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਮੌਤ ਦੀ ਉਮੀਦ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਜੋ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

23. ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 (1) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਬਿਆਨ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਭਾਵੇਂ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 32(1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਅਸਧਾਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਅਜਿਹੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

24. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 162(2) ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤਹਿਤ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਦੇ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਸਹੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਕਤ ਬਿਆਨ ਭਾਵੇਂ

ਧਾਰਾ 161 ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 32(1) ਦੇ ਚਾਰ ਕੋਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨ ਦਾ ਚਰਿੱਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਧਾਰਾ 32(1) ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਘੋਸ਼ਣਾ 'ਤੇ ਜੋ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਬਿਆਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਪੀੜਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਬਾਅਦ ਦੀ ਘਟਨਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੀੜਤ ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਤਹਿਤ ਕਥਿਤ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਬਿਆਨ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਉਕਤ ਬਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਉਕਤ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਵੇਗਾ। ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 32(1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਭਰੋਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਘੋਸ਼ਣਾ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ।"

12. **ਨਜਮ ਫਰਾਗੀ @ ਨਿਜਮ ਫਾਰੂਕੀ ਬਨਾਮ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ, (1998) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 45** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪੀੜਤਾ 'ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮਿਤੀ 13.06.1985 ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਹ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਜਿਉਂਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਮਿਤੀ 31.07.1985 ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਧਾਰਾ 32(1) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਪੀੜਤ ਦੀ ਮੌਤ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਦੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਹੋਈ ਸੀ ਬਿਆਨ ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਗੁਆਉਂਦਾ। ਪੈਰਾ 9 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਨੂੰ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"9. ਇਸ ਦਲੀਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਦੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੈਰਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨ ਢੁਕਵੇਂ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਮੌਤ ਦੀ ਉਮੀਦ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਮੇਂ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਜੋ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।"

ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਜਲਦੀ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਝੂਠ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਬਿਆਨ ਆਪਣਾ ਮੁੱਲ ਗੁਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਉਮੀਦ ਨਾਲੋਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਤ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਬਿਆਨ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਜੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਬਿਆਨਾਂ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਦੋਵਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਾਰੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਾਇਆ ਹੈ ਕਿ Exs. 5 ਅਤੇ 6 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਦੋ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹਨ।

13. **ਲਕਸ਼ਮਣ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ (ਸੁਪਰਾ)** ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦਾ ਗਠਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ **ਪਾਪਰੰਬਾਕਾ ਰੋਸੰਮਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ (1999) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 695** ਅਤੇ **ਕੋਲੀ**

ਚੁਨੀਲਾਲ ਸਾਵਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ, (1999) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 562 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥ ਅਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਵਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰ ਪੈਰਾ ਨੰਬਰ 1 ਅਤੇ 2 ਵਿੱਚ ਦੇਖੇ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਹਨ: -

"ਇਸ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ-ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਜੋ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ (PW 4) ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਸੱਚਾ, ਸਵੈਇੱਛਤ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਸੇਵਾ 'ਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਮੈਡੀਕਲ ਅਫਸਰ ਰਾਹੀਂ ਮਰੀਜ਼ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਕੀ ਉਹ ਹੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਦੇ ਯੋਗ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਸਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤਾ। ਡਾਕਟਰ ਦਾ ਇੱਕ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਸੀ ਜੋ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਰੀਜ਼ ਹੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹੋਰ ਹਾਲਾਤਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਚੰਦਰਕਲਾ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਔਰੰਗਾਬਾਦ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਤਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਪਾਪਰਮਬਾਕਾ ਰੋਸੰਮਾ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ, (1999) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 695 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਡਾਕਟਰ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮਰੀਜ਼ ਤੰਦਰੁਸਤ

ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦਾ ਇਕਲੌਤਾ ਅਧਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਕੀਲ ਵੱਲੋਂ ਕੋਲੀ ਚੁਨੀਲਾਲ ਸਾਵਜੀ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ (1999) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.ਸੀ.. 562 ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਮੱਗਰੀ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੇਤੰਨ ਸੀ ਅਤੇ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਇਹ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਤਿੰਨ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਦੋ ਬੈਂਚਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋ ਫੈਸਲੇ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਬੈਂਚ ਨੇ ਮਿਤੀ 27-7-2002 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

2. ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅਖੌਤੀ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਜਸਟਿਸ ਐਮ.ਬੀ. ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਵਾਲੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਪਰਾ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੋ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸਹੀਤਾ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

14. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ **ਕੋਲੀ ਚੁਨੀਲਾਲ ਸਾਵਜੀ (ਸੁਪਰਾ)** ਵਿੱਚ ਬਾਅਦ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਪੈਰਾ ਨੰਬਰ 5 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: -

"5. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਹਰਜੀਤ ਕੌਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ[4] ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਘੋਸ਼ਣਾ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਮਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸ਼ੱਕੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪਾਪਰਮਬਾਕਾ ਰੋਸੰਮਾ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ (1999) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 695 (ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਪੰਨਾ 701, ਪੈਰਾ 8 ਤੇ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਕਿ

"ਮੈਡੀਕਲ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਕਿ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜ਼ਖਮੀ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜੋਖਮ ਭਰਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਜ਼ਖਮੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀ।"

ਬਹੁਤ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਹੀ ਨਿਖੇਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇੱਕ ਹਾਈਪਰ ਟੈਕਨੀਕਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਮਰੀਜ਼ ਚੇਤੰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮਰੀਜ਼ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਖ਼ਾਸਕਰ ਜਦੋਂ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਵਾਬਾਂ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਮਰੀਜ਼ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੇ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ। ਇਸ ਲਈ ਪਾਪਰੰਬਾਕਾ ਰੋਸੰਮਾ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ (1999) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 695 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸਹੀ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਕੋਲੀ ਚੁਨੀਲਾਲ

ਸਾਵਜੀ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ (1999) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 562 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

15. **ਪਾਪਰੰਬਾਕਾ ਰੋਸੰਮਾ (ਸੁਪਰਾ)** ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਵਿਚਾਰ ਕਿ ਮੈਡੀਕਲ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਕਿ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਜ਼ਖਮੀ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤ ਸੀ। ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜੋਖਮ ਭਰਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਜ਼ਖਮੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਕੋਈ ਸਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਸਿਰਫ ਪੀੜਤ ਦੀ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਬਾਰੇ ਮੈਡੀਕਲ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਪਰੋਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਈ ਗਈ ਦਲੀਲ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਵਰਤਮਾਨ ਇੱਕ ਕੇਸ ਹੈ ਜਿੱਥੇ I.O. ਦੁਆਰਾ ਮਿਤੀ 05.12.1990 ਨੂੰ ਪੀੜਤ ਦੀ ਧਾਰਾ 161 ਤਹਿਤ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਢੁਕਵਾਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਅਤੇ ਉਕਤ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ।

16. ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਧਾਰਾ 161 ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਹ ਬਿਆਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਧਾਰਾ 32 (1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਢੁਕਵਾਂ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮਿਤੀ 05.12.1990 ਨੂੰ I.O. ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ I.O. ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਲਟ-ਪੜਤਾਲ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਿਤੀ 30.11.1990 ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਸਦੀ ਹਾਲਤ ਗੰਭੀਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਤੀ 05.12.1990 ਨੂੰ I.O. ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਕਿਸੇ

ਵੀ ਸ਼ੱਕੀ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ਤਾਂ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਬਿਆਨ ਜੋ ਪੀੜਤ ਦੁਆਰਾ ਮਿਤੀ 05.12.1990 ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਸੀ: -

"ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਭਾਸਕਰ ਸਾਹੂ, ਪੁੱਤਰ ਕੈਬਾਲਿਆ ਸਾਹੂ, ਪਿੰਡ ਲੰਗਲ ਦੇਈ, ਪੀ.ਐਸ.ਦਿਗਾਪਹਾਂਡੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੰਗਨਮ ਹੈ, ਅੱਜ ਯਾਨੀ ਮਿਤੀ 05.12.1920 ਨੂੰ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਵਾਰਡ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਬਿਆਨ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਮਿਤੀ 28.11.1990 ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਲੰਗਲ ਡੇਲ ਤੋਂ ਬੇਲਾਪਾੜਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬੇਲਾਪਾੜਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪੁਲ ਨੇੜੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਪ੍ਰਦੀਪ ਬਿਸੋਈ ਪੁੱਤਰ ਮਾਧਬ ਬਿਸੋਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਦੋਸਤ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਇੱਕ ਸਕੂਟਰ ਦੁਆਰਾ ਆਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਬੇਲਾਪਾੜਾ ਪੁਲ ਨੇੜੇ ਅਚਾਨਕ ਪ੍ਰਦੀਪ ਬਿਸੋਈ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਬੰਬ ਸੁੱਟਿਆ ਜੋ ਮੇਰੀ ਸੱਜੀ ਲੱਤ 'ਤੇ ਟਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਡਿਫਿਊਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸੜਕ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਦੌੜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਦੀਪ ਬਿਸੋਈ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਦੌੜਦੇ ਹੋਏ ਆਏ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸੱਜੇ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਕਟੀ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਲਈ ਮੈਂ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਥਪਥ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਮੇਰੇ ਸਿਰ, ਚਿਹਰੇ, ਛਾਤੀ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪੂਰੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਤੇਜ਼ਾਬ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਵੈਸਟ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੀ ਨਾਜ਼ੁਕ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਦੀਪ ਬਿਸੋਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦੋਸਤ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਖਾਲੀਆ ਪਤੀ ਦੇ ਬੇਟੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਸਾਈਕਲ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਲਿਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਸੁਰੇਂਦਰ ਸਾਹੂ ਨੂੰ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਤਾਰਿਨੀ ਸਾਹੂ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਿਸ਼ਨਨਾਥ ਬਿਸੋਈ ਅਤੇ ਬਿਧਿਆਧਰ ਬਾਬੂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਮੈਨੂੰ ਬਰਹਮਪੁਰ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਹੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਸਾਡੀ ਪਿਛਲੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਦੀਪ ਬਿਸੋਈ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਬਸ ਬਚ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਬਚਣ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

17. ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਨਤੀਜੇ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ਾਬ ਦੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਦੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਵੀ ਲੱਗੀਆਂ ਸਨ। ਤੇਜ਼ਾਬ ਹਮਲੇ 'ਚ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਗੁਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸੱਜਾ ਪੈਰ ਵੀ ਗੁਆ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਤੀ 05.12.1990 ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਬਿਆਨ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾ 8 ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ: -

8. ਮੈਡੀਕਲ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਤੇਜ਼ਾਬ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਅਤੇ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਦੀ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਹੁਣ ਦੇਖਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਤੇਜ਼ਾਬ ਅਤੇ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਦੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਕਿਸ ਨੇ ਲਗਾਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਕੋਈ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੇ P.W.1 ਅਤੇ I.O. P.W.1 ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਉਸ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸਿਆਂ 'ਤੇ ਤੇਜ਼ਾਬ ਸੁੱਟਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਤੋਂ ਤੱਥ ਜਾਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ। P.W.3 ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੱਟਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਸਨ। P.W.1 ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਬਿਆਨ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਤਹਿਤ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ।

18. ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਸੱਟਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਵੱਲੋਂ ਮਿਤੀ 05.12.1990 ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਬਿਆਨ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਸੱਟਾਂ ਅਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਤੋਂ ਪੁਸ਼ਟੀ

ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। P.W.1 ਸੂਚਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

19. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਵੀ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਘੱਟ ਅਪਰਾਧ ਅਤੇ ਨਰਮ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਸੀ।

20. ਅਸੀਂ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਾਂ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਪੀਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਅਪੀਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦਿਵਿਆ ਪਾਂਡੇ

ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ: - ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਨ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

Prabhat Kiran, Advocate
D/923/2000
Bar Council of Delhi